

HORIZON-TAAL

januari - februari 2026

Jaargang 58 - nummer 336

**Esperanto en de linkse beweging
Comenius, pionier van de plantaalgedachte
Esperanto werd gevierd**

INHOUD

Ten geleide	3
Esperanto de linkse beweging	4
Forpasis Rob Moerbeek	6
Esperanto werd gevierd	8
Comenius, zeventiende-eeuwse pionier van de plantaal-gedachte	15
IEspA - fiscaal vriendelijke schenkingen	20
Verrijk je Esperanto - 7	21

Foto op de voorpagina: herinneringen ophalen tijdens het “Movado Sen Nomo”-jaarfeest.

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond vzw

58ste jaargang januari-februari 2026. Verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Overname van artikelen is vrij op voorwaarde dat de bron wordt vermeld en een exemplaar aan de redactie wordt gestuurd.

Hoofdredacteur: Piet Glorieux horizon.taal@esperanto.be www.esperanto.be/horizontaal

Tekstopmaak: Joost Vander Bauwhede joost.bauwhede@gmail.com

Proeflezen: Kris Panis

Werkten mee aan dit nummer: Cyreen Knockaert, Eric Nemes, Yves Nevelsteen, Roland Rotsaert, Kristin Tygat, Lode Van de Velde en Marc Vandenbempt.

Administratie en verantwoordelijke uitgever

 Vlaamse Esperantobond vzw • Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen

 03 234 34 00 admin@fel.esperanto.be www.esperanto.be/fel/nl

BE0419 028 122 • RPR Antwerpen • KBC: IBAN BE31 4025 5105 3155, BIC: KREDBEBB

Abonnement: 30 euro per jaar (6 nummers)

Advertentietarieven:

	1-malig	3-malig*	6-malig*
1/1 pagina	257	625	1000
1/2 pagina	150	375	600
1/3 pagina	110	275	440
1/4 pagina	80	200	320
1/8 pagina	55	140	220
1/12 pagina	30	75	120

Alle prijzen zijn in euro.

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie van een drukklaar geleverd exemplaar.
Btw-tarief van 21% op deze tarieven.

TEN GELEIDE

Laten we van 2026 het jaar van de VVV maken: verjonging, verbreding en vernieuwing van Esperanto in Vlaanderen. Met de door FEL (mee)georganiseerde evenementen geven we alvast dit jaar het goede voorbeeld. Ten eerste is er ons tweede BEST-studieweekend, per definitie een uitnodiging naar niet-esperantisten. Daarnaast organiseren we in Mese samen met Peace Village de tentoonstelling over oorlogspropaganda waarmee we de vredesflank van Esperanto benadrukken. Begin maart is er Hungaromania, waar Esperanto ook aan bod komt. Ten slotte is er het Benelux-congres in De Haan, waar we samenwerken met een aantal lokale organisaties. Dit congres belooft een echte manifestatie van Esperanto te worden met allerlei laagdrempelige activiteiten om mensen Esperanto te leren kennen. Niet voor niks is het thema van dit congres "Esperanto, een fascinerend idee!" Neem deel aan een van deze evenementen en help mee Esperanto verspreiden.

Piet Glorieux

EEN RESEM AAN INLANDSE ESPERANTO-EVENEMENTEN...

BEST-studsemajnfino – 20-22 februari – Ieper

Ankoraŭ estas loko por multe da aliĝintoj.

Er is nog veel plaats voor extra kandidaten.

Info: eventaservo.org

Tentoonstelling "Weerstaan aan oorlogspropaganda" – 25 februari-11 maart – Mese

In samenwerking met Peace Village in Mese.

Nederlandstalige opening voorzien op woensdag 25 februari om 19u30.

De tentoonstelling loopt van 25 februari tot en met 11 maart.

Info uitinvlaanderen.be en affiche op blz. 19.

Hungaromania – 8 maart – Leuven

Over Hongarije, het Hongaars en... Esperanto – zie blz. 9

Pri Hungario, la hungara kaj... Esperanto – vidu pĝ. 9

Tago de la Flandraj Ardenoj – 26 april – Ename (Oudenaarde)

's Voormiddags wandelen en 's namiddags wat cultuur opsnuiven. Wellicht met Esperanto-infostand.

Promeni kaj possttagmeze ekflari iom da loka kulturo. Verŝajne ĉeestos

Esperanto-informbudo.

Info volgt (op eventaservo.org). Informoj sekvos (je eventaservo.org).

Beneluxsa Kongreso 2026 – 24-28 september – De Haan

Zie vouwfolder op blz. 13

Vidu faldfolion je pĝ. 13

... EN BUITENLANDSE

Nordfranca Renkontiĝo – 8 maart – Lillo / Rijsel (FR)

ekde 10h30 - informoj je mallonge.net/rr2026

Esperanto Studieweekend – 22-24 mei – Krikkenhaar (NL)

info op esperanto-nederland.nl (optie "Esperanto leren")

ESPERANTO EN DE LINKSE BEWEGING

Het Centre d'Histoire et de Sociologie des Gauches organiseerde op 13 november 2025 aan de ULB in Brussel zijn tweede seminarie van het jaar: "Esperanto, een gemeenschappelijke taal voor de linkerszijde van morgen?". Een dertigtal deelnemers, waaronder een tiental esperantisten, genoten van de interessante presentatie en gesprekken.

De organisatoren, dr. Francine Bolle en prof. em. Anne Morelli, introduceerden de twee sprekers.

Kristin Tytgat, docente emerita van de VUB (Vrije Universiteit Brussel), filologe Germaanse en Slavische talen, heeft de huidige plaats van het Esperanto in het academisch milieu in Europa toegelicht. Esperanto is de meest gebruikte plantaal en wordt o.a. bestudeerd door de Vereniging voor Interlinguïstiek (voorzitter prof. dr. Sabine Fiedler van de Universiteit Leipzig). De Adam Mickiewicz-Universiteit in Poznan (Polen) heeft lange tijd een derdecyclusprogramma gehad voor studies over het Esperanto (prof. dr. Ilona Koutny) en de Universiteit van Amsterdam onder leiding van prof. dr. Federico Gobbo heeft een leerstoel voor onderzoek en onderwijs van de interlinguïstiek met speciale aandacht voor het Esperanto.

Daarna was het de beurt aan **Tabatha Fabri**, historica, afgestudeerd als master aan de ULB, met de scriptie "Internationalisme en de internationale taal 'Esperanto': internationalisme, sennaciismo [NL: a-nationalisme] en de natie in de Esperantobeweging" in 2023-2024, onder leiding van prof. Nicolas Verschuere.

Tabatha Fabri gaf een historisch overzicht in vier delen:

1. Het begin. Esperanto, een internationale taal gecreëerd in 1887 door een Pools-Joodse oogarts. Esperanto werd ontworpen als een filosofisch (hillelisme en homaranisme) en politiek project om ideeën van pacifisme, internationalisme, solidariteit tussen

volkeren, kortom humanisme, uit te dragen. Wat zijn de verbanden met linkse bewegingen?

2. De Esperantobeweging en de politiek. De beweging bestaat uit verschillende stromingen. De verklaring van het eerste Wereldcongres in Boulogne-sur-Mer (1905) verduidelijkt de positie van het Esperanto ten aanzien van politieke bewegingen en bereidt de oprichting voor van een "neutrale" UEA door Edmond Privat in 1908.
3. De anarchistische Esperantoperiode (1904-1908), vertegenwoordigd door de Brusselse gemeenschap *L'Expérience*. Zij probeert autonoom te zijn, geeft Esperantocursussen en voordrachten en publiceert tijdschriften. Esperantist Eugène Gaspard Marin (1883-1969) ontmoette toen anarchist Emile Chapelier, die de woorden "libertaire" en "anarchist" als synoniemen gebruikt, en hem het nut van Esperanto voor de anarchistische beweging duidelijk maakt.

4. Oprichting van SAT. De mondiale a-nationalistische vereniging **SAT** (Sennacieca Asocio Tutmonda), opgericht tijdens het Esperanto-wereldcongres in Praag van 1921, brengt mensen van de linkerzijde samen (communisten, socialisten, anarchisten, naturalisten, feministen). Zij corresponderen wereldwijd, in het bijzonder met de Sovjet-Unie, en verwerpen nationalisme radicaal en specifiek. Dit leidt tot een verbod van Esperanto, in het bijzonder gericht tegen SAT en de Sovjet-Esperanto-Unie (SEU), eerst door Hitler in 1933 en later in 1937 door Stalin.

5. Na de Tweede Wereldoorlog. Dan wordt de inzet duidelijk van de neutraliserende koerswijziging van een beweging die zich probeert herop te bouwen na het verbod (zie o.a. de foto van de *Mondpaca Esperanto Movado* tegen kernwapens).

Dit historisch overzicht werd gevolgd door een te korte discussie waarin vele vragen werden opgeworpen:

- Wat is onder esperantisten nog het aandeel SAT-leden of a-nationalisten? Er bestaan geen statistieken over het aantal esperantisten, noch over het aantal anarchisten. UEA heeft enkele duizenden leden, SAT enkele honderden.
- Men kan lid zijn van SAT zonder a-nationalist te zijn, bv. nationalist én internationalist.
- De bolsjewieken, gevormd uit de erfenis van het tsarisme, konden zich geen communistische Sovjet-Unie voorstellen zonder Russische dominantie. Het ideaal van een internationale revolutie werd door Stalin verlaten ten gunste van een revolutie in één land.
- Omdat veel arbeiders en syndicalisten Esperanto leerden als de eenvoudigste en meest doeltreffende manier om met arbeiders wereldwijd te communiceren, rijst de vraag of vakbonden en arbeiderspartijen ooit hebben overwogen

die taal actief te gebruiken. Binnen UEA bestaan verenigingen van spoorwegarbeiders, postbedienden, leerkrachten en vakbondsmensen.

- Waarom wordt de taalkwestie (taalonderwijs, bescherming van minderheidsculturen) niet besproken en zelfs uitgesloten uit het gangbare politieke debat?

Momenteel is Tabatha Fabri doctoraats-studente aan de École des hautes études en sciences sociales (EHESS) in Parijs, waar zij haar onderzoek naar de linkse stroming binnen de Esperantobeweging voortzet, ditmaal met een bredere geografische scope. Haar werk onderzoekt transnationale dynamieken, activistische netwerken en het politieke gebruik van de taal Esperanto in arbeidersbewegingen.

Zij presenteerde haar onderzoek op verschillende Esperantocongressen, zoals Retoso, Virtuala Kongreso, SAT-congres, evenals tijdens de *Journées des jeunes historiens*. Eind november leverde zij ook een bijdrage aan het colloquium *Langues et Savoirs*, waar zij de rol van Esperanto belichtte als instrument voor een alternatieve visie op internationalisme.

Het seminarie werd georganiseerd met steun van de Faculteit Filosofie en Sociale Wetenschappen van de ULB. Een opname zal binnenkort beschikbaar zijn via: <https://mallonge.net/tabatha2>

Voor meer info kunt u mailen naar: tabathafabri@gmail.com

Bron: <https://mallonge.net/13nov25>
Beluisterbaar in Esperanto: een online voordracht die een groot deel van de Franstalige lezing aan de ULB presenteert en werd opgenomen vóór het afronden van de scriptie. <https://mallonge.net/retoso-tabatha>

Eric NEMES
(vertaald door Yves Nevelsteen,
bewerkt door Piet Glorieux
en Kristin Tytgat)

FORPASI ROB MOERBEEK, VIVANTA INSTITUCIO

Rob Moerbeek eklaboris en la Centra Oficejo de UEA en Roterdamo en julio 1969. Ĉiuj, kiuj iam vizitis la oficejon, certe konas kaj memoras lian senpretendan afablecon. Lia lasta labortago tie estis la 7-a de novembro 2025. Tri semajnojn poste li forpasis en la aĝo de 89 jaroj.

Jaŭde la 27-an de novembro 2025 Rob Moerbeek, unu el la plej konataj vizaĝoj de la internacia Esperanto-movado, forpasis en sia hejmurbo Beverwijk (Nederlando). Rob naskiĝis la 1-an de majo 1936 en socialisma Esperantomedio – liaj gepatroj, Jan Moerbeek kaj Alida Elisabeth Prins, estis idealismaj laboristoj kiuj ekzerciĝis pri la lingvo dum promenoj, dum juna Rob, tiam gimnaziano, aŭskultis.

Li elektis studi klasikajn lingvojn, instruate de docentoj kiuj inspiris lin pri la malnovgreka, la latina kaj la antikva historio. Dum sia instruista periodo (1963–1969) li aniĝis en 1966 al Federacio de Laboristaj Esperantistoj (FLE) en Nederlando kaj al Universala Esperanto-Asocio (UEA).

Post somera volontulado li estis dungita en 1969 kiel oficisto en la Roterdama centra oficejo de UEA, de la direktoro Victor Sadler. Dum 32 jaroj li respondecis pri la sendo de libroj kaj revuoj, zorgis pri la kolekto de Biblioteko Hector Hodler kaj pri la arkivo.

Krome li estis konata kiel la ĉefprovleganto de la tuta movado: li korektis interalie la revuojn *Esperanto*, *Monato*, *Internacia Pedagogia Revuo*, *Scienca Revuo*, *Fenikso* (de Esperanto Nederland), *Esperantista Vegetarano* kaj *La kontakto* (la revuo de la nederlandaj blindulaj esperantistoj). Li estis provleganto ankaŭ por ĉiuj libroj kaj broŝuroj de UEA.

Krom sia oficeja laboro Rob daŭrigis studojn. Li sekvis prelegojn pri Esperanto ĉe la Universitato de Amsterdamo kaj en 1978 estis nomumita speciala docento pri Esperanto. Ĝis 1998 li instruis tie, entuziasmigante generaciojn da nederlandaj studentoj por la internacia lingvo. Kiel instruisto kaj korektisto li havis tre akran okulon por bona lingvouzo; laŭ liaj lernantoj li ne

nur rekonis krudajn erarojn, sed ankaŭ klarigis ilin komprenige kaj korektis ilin didaktike.

Rob interkonatiĝis kun sia estonta edzino, Nora Reinders Bartels, kiam ŝi, kiel blindulino, sekvis lian kurson. Kune ili engaĝiĝis por la situacio de blinduloj en la Esperantomovado. Nora tradukis libron pri Anne Frank; ŝi mortis en 1998. Post tio, Rob daŭrigis la laboron: li reprezentis LIBE (Ligo Internacia de Blindaj Esperantistoj) en la komitato de UEA kaj helpis fondi la nederlandan sektion Nosobe. Liaj ligoj kun la blindula komunumo restis ĉefa fadeno tra lia vivo; eĉ liaj kursoj estis ĝustatempe adaptitaj por brajlo.

Rob havis ankaŭ fortan socian engaĝiĝon ekster Esperantujo. Li kampanjis kontraŭ fumado kaj kune kun sia edzino estis aktiva en TADEN, la Tutmonda Asocio De Esperantistoj Nefumantaj. Li subtenis pacajn kaj mondfederalismajn iniciatojn, skribis leterojn al oficialuloj de UN kaj aliaj decidofarantoj, kaj organizis kursojn por anoj de la Universala Federacio. En oktobro li ankoraŭ tradukis en Esperanton paroladon de la nederlanda eksministro Jan Pronk pri la situacio en Gazao.

Tra la jaroj Rob tradukis kaj redaktis multajn tekstojn. Inter la plej konataj tradukoj troviĝas la teologia verko *La afero Jesuo kaj la Judoj* de Peter J. Tomson en Esperanton kaj, inverse, la nederlandaj versioj de la lernolibro *Esperanto per rekta metodo* (2007).

La sindediĉo de Rob Moerbeek ne restis nerimarkita. En 2000 li ricevis la Premion Deguĉi pro sia longa kontribuo por esperantistoj en evolulandoj kaj por homoj kun handikapo. Dum la Universala Kongreso de UEA en 2011 oni nomumis lin honora membro de UEA, kaj tri jarojn poste li fariĝis honora membro ankaŭ de la internacia instruista asocio ILEI.

Kulmino por li venis la 28-an de aprilo 2018: dum Malferma Tago de la Centra Oficejo la urbestro de Beverwijk alpinglis al li la rubandon kiu faris lin Kavaliro en la Ordeno de Oranje-Nassau. Li ricevis tiun reĝan distingon pro sia longa laboro por la Esperantomovado, sia subteno al la blindula movado kaj sia redakta kaj instrua agado.

Post lia formala emeritiĝo en 2001 Rob plu laboris du tagojn semajne kiel volontulo en la Centra Oficejo – tasko kiun li plenumis ĝis la lasta momento. Lia lasta labortago en la CO estis la 7-a de novembro 2025.

Laŭ kolegoj li restis, spite al aĝo kaj sanproblemoj, daŭre aktiva: li gvidis kursojn, vojaĝis al kongresoj kaj konferencoj, laboris por blindulaj asocioj kaj instruistaj organizaĵoj, kaj estis membro de multnombraj kluboj. La venonta (decembra) numero de la revuo *Esperanto* estas ankoraŭ korektita de li. Per sia akra rigardo li rimarkis erarojn kiujn aliaj eĉ ne vidis, kaj li preferis labori ol fanfaroni.

Por la nederlanda Esperanto-movado Rob Moerbeek estis vivanta institucio. Li funkciis interalie kiel komisiito por eksteraj kontaktoj. Li ankaŭ kunlaboris pri la brajla biblioteko, konsilis lokajn klubojn kaj reprezentis nederlandajn esperantistojn en internaciaj medioj. Liaj neŝancelebla sindediĉo al lingva zorgo, instrua kompetento kaj socia justeco formis generaciojn da esperantistoj, en Nederlando kaj la tuta mondo.

Rob Moerbeek montris kion signifas vivo en servo de idealisma projekto. Li kunigis lingvan

kompetentecon kun profunda socia engaĝiĝo kaj praktika sindediĉo. Ke li restis fidela al zorgema korektado kaj persona subteno ankaŭ en epoko de novaj komunikiloj, faris lin kvazaŭ modela ‘samideano’. Lia vivoverko memorigas al ni kiel unusola volontulo povas levi la kvaliton de tutmonda movado. Tio verŝajne estas la plej grava heredaĵo, kiun Rob Moerbeek lasas al ni.

Marc van Oostendorp
El Libera Folio de 2025/11/30

Miaj memoroj pri Rob

Hazarde mi konatiĝis pli intense kun Rob dum lia lasta vivojaro, kvankvam mi jam renkontis lin antaŭe.

En la printempo de 2025 mi – tute hazarde – renkontis lin dum evento de la *Nieuwe Vredesbeweging* en Amsterdamo. Mi iel esperis renkonti tie esperantistojn – por mi Esperanto estas kontribuo al paco – kaj evidente jen Rob, kun lia – tiel mi konis lin – lina kongressako de iu antaŭa UK. Ni parolis pri kiel Esperanto povus kontribui al packonstruado.

En lasta aŭgusto – kia surprizo – mi revidis lin en Beogrado, okaze de la ILEI-kongreso. Li estis veninta... per publika transporto el Nederlando, nekredeble, certe por iu de lia aĝo. Kaj li ankoraŭ tre vigle partoprenis la debatojn.

Mia plej frua memoro pri Rob estis dum iama beneluksa kongreso en Lier en 2016 (jes nur tiam): modesta, tre afabla, malaltstatura sinjoro kiu laŭdis la organizadon kaj... konatigis min kun vegana manĝado.

Ripozu en paco, Rob.

Piet Glorieux

ESPERANTO WERD GEVIERD

Het jaareinde is een feestelijke periode voor de Esperantobeweging. Overal in de wereld vieren esperantisten de Zamenhoftago met een klein of groot Zamenhoffeest. De Belgische esperantisten zijn ook altijd van de partij met hun – soms ietwat oneerbiedig genoemd – Zam-festo. Maar ook Movado Sen Nomo, de Esperantosectie van de Bond Zonder Naam, vierde.

Movado Sen Nomo verzorgde op 29 november een pannenkoekennamiddag in het Esperantocentrum in de Lange Beeldekensstraat. De keukenprinsessen, waarvan twee voor de gelegenheid uitgedost met een aangepaste Esperantoschort (zie foto), bereidden in de keuken het deeg voor de pannenkoeken. De schort, vers van de stikmachine, was een cadeautje van An voor Nicky. Ondertussen maakten de andere prinsessen en prinsen de zaal klaar. Terwijl An onverdroten een stapel pannenkoeken bakte, legden de anderen al hun creativiteit aan de dag om de kerstboom te versieren. Nicky had, zoals we haar kennen, een massa versierspullen meegebracht waarmee we enkele uurtjes zoet waren. Het resultaat van de creatieve exploten siert nu de etalage in de Lange Beeldekensstraat: een beetje afwisseling, een beetje leven in de brouwerij die het Esperantocentrum is. Het was een leuke namiddag met warme pannenkoeken en warme mensen!

Het jaarlijkse Zamenhoffeest werd dit keer georganiseerd door La Verda Stelo. Bedoeling was om het te laten plaatsvinden in een gerestaureerde vleugel van het nu verlaten Stuivenbergziekenhuis, maar door een probleem met de brandveiligheid moesten de organisatoren in laatste instantie uitwijken naar dienstencentrum Cortina. Misschien iets minder “cachet”, maar de sfeer was er daarom niet minder om. Het is altijd fijn om onze Franstalige samideanoj terug te zien, bijvoorbeeld tijdens het Tutbelga Zamenhoffesto, dat afwisselend in het noorden en zuiden (en soms in het centrum) van het land wordt georganiseerd.

De organisatoren hadden hun beste beentje voorgezet met een lekkere maaltijd van een lokale Libanese traiteur. Tijdens de maaltijd kregen de aanwezigen informatie over geplande evenementen in Vlaanderen (BEST-studieweekend in Ieper en Benelux-congres in De Haan, zie elders in dit nummer) en ook over IEspA. Roland Rotsaert had het heuglijk nieuws te melden dat de vzw met succes een “Vrienden van IEspA”-project had ingediend bij de Koning Boudewijnstichting, waardoor de vzw fiscale attesten kan laten uitreiken voor financiële giften aan het project. In de naburige zaal was de libroservo opgesteld. In de zaal was het behoorlijk koud, maar ’s namiddags konden de aanwezigen zich verwarmen aan de “filosofie op muziek” van niemand minder dan Kajto. Het Friese duo komt graag naar Vlaanderen, waar ze vele vrienden hebben. Kortom, het was een aangenaam gebeuren, met dank aan de Antwerpse organisatoren.

Piet Glorieux

Foto: twee “Servo kun rideto”-keukenprinsessen (foto: Mireille)

**Ook in 2026 komt er een HungaroMania... misschien voor de laatste keer.
Noteer ook jij zondag 8 maart in je agenda?**

De prijs is laag gehouden en omvat het hele programma en de goulash als avondmaal. Lode vertelt over het ontstaan en de evolutie van een taal, maar ook de voordrachten in het kader van Hongarije zijn zeer interessant. Een maand later worden er belangrijke verkiezingen gehouden in Hongarije, het land is dan volop in het nieuws.

Met je deelname toon je dat de Esperantowereld actief is en blijft! We zorgen ook voor een Esperanto boekenstand (niet alleen) rond Hongarije.

En voor een intro over Esperanto als taal, in het Nederlands.

WELKOM
ÜDVÖZLÜNK

HUNGAROMANIA

Iedereen met een passie voor Hongarije en/of Hongaars: **WELKOM/ÜDVÖZLÜNK**

V.u. Ivo Schenkel - niet op de openbare weg gooien

● ● **WAT?**

Een dag waarop Hongarije en de Hongaarse taal centraal staan.

● ● **WANNEER?**

Zondag 8 maart 2026
Deuren: 10 uur - Start: 11 uur

● ● **WAAR?**

Centrum voor Levende Talen
Dekenstraat 4 - 3000 Leuven

● ● **PRIJS**

Voorverkoop: € 15 (t/m 20 februari)
Aan de kassa: € 20

● ● **MEER INFO**

www.hungaromania.eu

Met de medewerking van

Foto: ©Hungaromania

Daŭrigo de pĝ. 23

KVIZO ĈAPITRO 7

- Por akiri ledon el bestohaŭtoj oni prilaboras la haŭton per substanco (en Maroko tradicie urino). Kiel oni nomas la verbon kiu esprimas tiun prilaboradon?
- Se vi promenas kun malbonaj ŝuoj, ekestas iu doloriga fenomeno ofte sur via plando.
- Plenigu la mankantan vorton: “Ik weet waar het schoentje wringt...” - “Mi scias kie la boto ...”

Vi trovos la respondojn en la Horizon.taal-retpaĝo www.esperanto.be/fel/nl/hor.php

BOEMERANGWOORDEN EN ANDERE STOKPAARDJES

Auteur: Lode Van de Velde

Op de achterflap:

Woorden als 'vlijmscherp' en 'flinterdun', we komen ze af en toe tegen, gebruiken ze misschien zelf wel, maar... wat is een vlijm, en wat is een 'flinter'? Het woord 'mannequin' komt uit het Frans, of... misschien toch niet? Wat is een 'sjibbolet'? Wat zijn moeilijke talen?

Dit boek geeft antwoorden op bovenstaande vragen en veel meer. We graven in het verleden van woorden, leggen hun wortels bloot, onderzoeken de weg die ze afgelegd hebben om uiteindelijk in de Nederlandse taal opgenomen te worden, en beschrijven welke veranderingen ze ondergaan hebben.

Een aantal hoofdstukken verscheen reeds als artikel in Horizontaal, maar ze werden bijgewerkt voor dit boek.

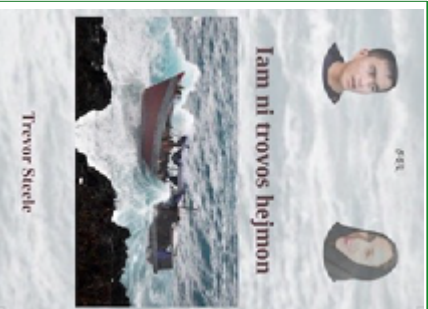
117 pagina's, geïllustreerd in kleur. ISBN 9781326749880.

Prijs bij FEL: 21 euro.

<http://retbutiko.be/ero/boem>

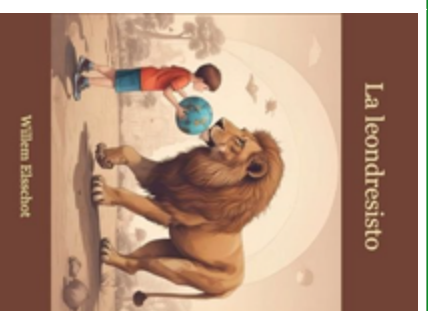
Uit de boekenwinkel van de Vlaamse Esperantobond vzw

Over de belevenissen van twee vluchtelingen die asiel zoeken in Australië. 15 euro

Kleurrijk geïllustreerd woordenboek voor families en cursisten. 13 euro

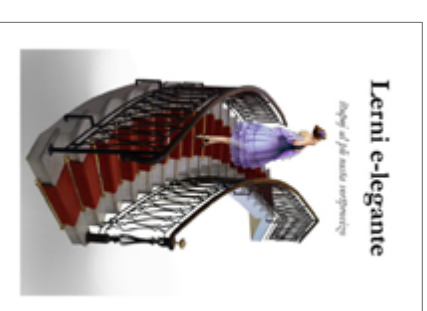
Over de warme band tussen een grootvader en zijn nieuwsgierig kleinkind. 12 euro

Vind het juiste woord aan de hand van categorieën. 12 euro

Historische roman over de echte stichter van het christendom: Paulus. 10 euro

Rijk geïllustreerd boek dat woorden in hun context aanbrengt. Groot formaat. 20 euro

1 boek:
10% korting

2 boeken:
20% korting

vanaf 3 boeken:
33% korting

De korting geldt voor alle uitgaven van de VEB!

Bestelformulier

☐ Cisko kaj Vinjo – la Brusela Bubo	7 euro
☐ Esprimaro	12 euro
☐ Frankenŝtajno	14 euro
☐ Gerda malaperis	9 euro
☐ Homoj de Putin	15 euro
☐ Iam ni trovos hejmon	15 euro
☐ La leondresisto	12 euro
☐ Lerni e-legante	20 euro
☐ Memoraroj de Julia Agripina	20 euro
☐ Paulus fondinto	10 euro
☐ Praktika foto-vortaro	13 euro
☐ Wordenboek NL-EO-NL	18 euro

Alle boeken van FEL: [www.rebutoiko.be/nl/kategorio/\(FEL\)](http://www.rebutoiko.be/nl/kategorio/(FEL))

Vul zelf in: ☐ _____ euro

☐ _____ euro

☐ _____ euro

☐ _____ euro

☐ + verzending naar afhaalpunt: 5 euro

☐ of + verzending naar thuisadres: 7,5 euro

TOTAAL : _____ euro

☐☐☐☐☐☐

FEL-code _____
Familiennaam _____ Voornaam _____

Adres _____

Postcode _____ Gemeente _____

Telefoon _____

E-mail _____

Betaling:

- ☐ Ik betaal rechtstreeks aan de Vlaamse Esperantobond vzw: BE31 4025 5105 3155.
- ☐ Ik betaal aan mijn Esperantogroep **en bezorg dit formulier ook aan hen.**
- ☐ Ik heb een tegoed op mijn rekening bij FEL – gelieve mijn rekening te debiteren.

Rechtstreeks sturen per post, e-mail of via een plaatselijke groep bezorgen aan:

Vlaamse Esperantobond vzw 03 234 34 00
Lange Beeldkensstraat 169 www.esperanto.be
BE-2060 Antwerpen admin@fel.esperanto.be

Formulier voor lidmaatschappen en abonnementen 2026

FEL-code -

Familienaam Voornaam

Adres

Postcode Gemeente

Telefoon Beroep

Geboortedatum Nationaliteit

E-mail

Tot welke plaatselijke Esperantogroep wenst u te behoren?¹

☐ Antwerpen ☐ Brugge ☐ Gent ☐ Kalmthout
☐ Limburg ☐ Kortrijk ☐ Leuven ☐ Oostende

Andere leden van het gezin:

Naam:	Voornaam:	Geboortedatum:

Lidmaatschap Vlaamse Esperantobond vzw:	
– gewoon lid ²	35,00 EUR EUR
korting voor elektronisch tijdschrift	– 5,00 EUR EUR
+ familiaal lid (alle andere leden van het gezin) ³	+ 30,00 EUR EUR
– gewoon lid + Monato op papier	99,00 EUR EUR
lid met beide tijdschriften elektronisch	60,00 EUR EUR
– steunend lid (= extra gift ⁴ van 40 euro)	+ 40,00 EUR EUR
– levenslang lid ²	875,00 EUR EUR
Ik ben sympathisant en doe een gift aan de Vlaamse Esperantobond ⁴ : EUR	
Extra steun	
Ik schenk de volgende som:	
g – voor de werking van de plaatselijke groep ⁴	 EUR
d – ik wil de jongeren steunen	 EUR

De gegevens die u verstrekt, worden in de computer van de Vlaamse Esperantobond vzw. bewaard. Zij worden enkel gebruikt om u te informeren over de doelstellingen en de activiteiten van de Esperantobeweging, voor facturatie, e.d. U kan schriftelijk om een uittreksel van de gegevens die FEL over u heeft verzocht, ze laten wijzigen of verwijderen.

Zie ook: www.esperanto.be/fel/nl/privacy.php

Abonnementen

Horizontaal (gratis voor leden)	online / papier	30,00 EUR / 35,00 EUR	 EUR
Monato		68,00 EUR	 EUR
Reta Monato PDF/ePub/Kindle/mp3		39,00 EUR	 EUR
Esperanto		45,00 EUR	 EUR
Juna Amiko	online / papier	13,00 EUR / 20,00 EUR	 EUR
Kontakto		25,00 EUR	 EUR
Literatura Foiro (64 paĝoj)		56,00 EUR	 EUR
La Ondo de Esperanto	☐ pdf / ☐ ePub	15,00 EUR	 EUR

Internationale lidmaatschappen:

Lid UEA met toegang tot jaarboek		44,00 EUR	 EUR
Jongeren 11-19 j.: 11,00 EUR / Jongeren 22-25 j.:		22,00 EUR	 EUR
Lid UEA met revuo 'Esperanto' en jaarboek		74,00 EUR	 EUR
Societo Zamenhof		+ 148,00 EUR	 EUR
ILEI + Internacia Pedagogia Revuo			 EUR
	online: 14,50 EUR / papier: 27,00 EUR		 EUR
Supera membro ILEI + IPR kaj Juna Amiko (papier)		42,00 EUR	 EUR
INOE + Naturista vivo		21,00 EUR	 EUR
TEVA + Esperantista veg	online: 10,00 EUR / papier: 20,00 EUR		 EUR
ATEO + Ateismo	online: 13,00 EUR / papier: 16,00 EUR		 EUR
IKUE + Espero Katolika	online: 12,50 EUR / papier: 25,00 EUR		 EUR
	TOTAAL		 EUR

Betaling:

- ☐ Ik betaal rechtstreeks aan de Vlaamse Esperantobond vzw: BE31 4025 5105 3155.
- ☐ Ik betaal aan mijn Esperantogroep en **bezorg dit formulier ook aan hen.**
- ☐ Ik heb een tegoed op mijn rekening bij FEL – gelieve mijn rekening te debiteren.

Noten:

- Een lid van de Vlaamse Esperantobond vzw is automatisch ook gewoon lid van de dichtstbijzijnde plaatselijke Esperantogroep. Wenst u lid te zijn van een andere groep, plaats dan een kruisje bij de gewenste groep (regio).
- Leden en steunende leden van de Vlaamse Esperantobond vzw (FEL) krijgen een gratis abonnement op het tijdschrift Horizontaal.
- Bij een familiaal lidmaatschap is iedere 2de en volgende persoon die op hetzelfde adres woont, lid. Er wordt slechts één tijdschrift per adres verzonden.
- Opgelet: vanaf 2026 zijn giften aan de Vlaamse Esperantobond vzw niet langer fiscaal aftrekbaar.**

Rechtstreeks sturen per post, e-mail of via een plaatselijke groep bezorgen aan:

Vlaamse Esperantobond vzw
Lange Beeldekenstraat 169
BE-2060 Antwerpen
03 234 34 00
www.esperanto.be
admin@fel.esperanto.be

ALIĜILO

Beneluksa Kongreso 2026
De Haan 24-28 sep

IDENTECO

Nomo/antaŭnomo :
 Strato + numero :
 Poŝtkodo + municipo :
 Nacia numero (Belgio) :
 Retadreso :

1. KONGRESKOTIZO

Bazaj kotizoj en la tabelo. Aliĝintoj de agokatego* 1 kaj 2 havas 50 % da rabato.

aliĝperiodo	limdato 1 ĝis 1 feb	limdato 2 ĝis 1 jun	limdato 3 ĝis 5 sep
kotizo	€ 60,00	€ 70,00	€ 80,00

2. TRANOKTO-KOTIZO

Mi ne / jes tranoktos
 kaj venos de .. / .. (ensaludato) ĝis .. / .. (elsaludato)
 Mi volas tranokti en ĉambrotipo* :

3. MANĜO-KOTIZO

Nur matenmanĝo estas inkluzivita en la ĉambroprezco.
 Encirkligu en la ĉi-suba tabelo la manĝojn* kiujn vi krome deziras
 (tagmanĝo (TM) estas pan-manĝo; vespera manĝo (VM) estas varma):

ja-24/9	ve-25/9	sa-26/9	di-27/9	lu-28/9
TM	TM	TM	TM	TM
VM	VM	VM	VM	VM

Mi manĝas: ĉion / vegetare / vegane

Mi havas jenajn apartajn manĝodeziraĵojn (senĝlutene, senlaktoze...):

(*) KOTIZOJ de ĉambroj (por nokto) kaj manĝoj (por manĝo) laŭ agokategorio

agokateg. ĉambrotipo / manĝoj	1 3-15 jaroj	2 15-30 jaroj	3 > 30 jaroj
plurlita	€ 25,00	€ 35,00	€ 39,00
dulita staktitaj litoj	€ 25,00	€ 38,00	€ 43,00
dulita ĝemelaj litoj	€ 27,00	€ 41,00	€ 45,00
pan-tagmanĝo	€ 8,00	€ 13,00	€ 13,00
varma vespermanĝo	€ 12,00	€ 18,00	€ 18,00

Mi ĝiros la sumon de kongreskotizo, tranoktado-kotizo kaj manĝo-kotizo
 antaŭ la limdato al konto BE15 5230 8080 6230 de Esperantogrupo La Konkordo.

Prefere uzu la retan aliĝilon en eventaservo.org/e/bnlk2026

BENELUKSA KONGRESO DE HAAN 24-28 SEP 2026

Esperanto

fascina
ideo!

BELEPOKA

ĈARMO

ĈEMARE

24-28
SEP

BENELUKSA 2026
KONGRESO

koncerto
&
poezio

SUBĈIELA
KONCERTO

TUTMONATA
EKSPOZICIO

Atelieroj
(pri ekz.
kajtofarado)

PROMENI &
EKSURSI

AL BRUĜO, OSTENDO

BICIKLE
EKSURSI

ATELIEROJ

DE HAAN

SEKURE
NAGI

BONVENON
nome de la LKK

Piet Glorieux

Marilyn Droog

Johan Van Eenoo

INFO

piet.glorieux@gmail.com

tel. +32 472 257 918

[kaj eventaservo.org](http://kaj.eventaservo.org)

COMENIUS, ZEVENTIENDE-EEUWSE PIONIER VAN DE PLANTAAL-GEDACHTE

Ieder die maar enigszins bekend is met de geschiedenis van de plantalen, zal weten dat de Tsjechische pedagoog Comenius (1592-1670) daarin een rol gespeeld heeft. Slechts weinigen kennen evenwel de juiste positie van de plantaal-gedachte in zijn gehele oeuvre. En degenen die Comenius waarderen om zijn baanbrekend werk, weten vaak niet eens dat hij zich óók over de plantalen ernstig beraden heeft. Zonder zelf een plantaal te creëren, heeft hij er dingen over geschreven die heden ten dage nog steeds het lezen en het in de praktijk brengen waard zijn.

Over de bewogen levensomstandigheden van Comenius kan iedereen zich gemakkelijk documenteren in boeken en op het internet. Het is zeker nuttig om zich hierover een goed beeld te vormen. Want feit is dat Comenius maar al te wel door eigen bittere ervaringen en door de rampzalige gebeurtenissen van zijn tijd tot de veelzijdigheid van denkbeelden gekomen is die hem zo onderscheiden van het gros van hen die men eerder kamergeleerden moet noemen.

Wellicht niet helemaal tot de laatsten behoorde de Spanjaard Juan Luis Vives (1493-1540). Ook hij was, als bekeerde Jood, diep gekwetst door de gruwelijke godsdienstwaanzen waarmee de inquisitie zijn familie bejegend had. Deze humanist had bijzonder moderne denkbeelden over armenzorg en over een verenigd Europa. Vives was, honderd jaar vóór Comenius, rotsvast overtuigd geraakt dat één gemeenschappelijke taal een absolute noodzaak was voor de mensheid. In het werk *De Tradendis Disciplinis* [NL. Over het onderwijs van de wetenschappen] beschreef hij kort de kenmerken waaraan zo'n taal zou moeten beantwoorden. Vives, die vanaf 1512 tot zijn dood in Brugge leefde, kon zich echter nog moeilijk een andere mogelijkheid voorstellen dan het bij de geleerden toen alom heersende Latijn.

Meer geëvolueerd in de plantaal-gedachte was de geniale filosoof-wiskundige Descartes (1596-1650). In 1629 preciseerde hij in een brief de essentiële eigenschappen van een plantaal: volledige regelmaat en gemak van aanleren. Volgens hem

Portret van Comenius door Jürgen Ovens, Rijksmuseum, Amsterdam (Wikipedia)

mocht er maar één manier zijn om de werkwoorden te vervoegen, één manier van verbuigen en één manier om woorden samen te stellen. Daarbij zou ook het aanwenden van voor- en achtervoegsels van groot belang zijn. Hij meende dat iedereen een dergelijke kunstmatige taal, niet onderworpen aan de grillen van gewoonte en traditie, in zes maanden zou moeten kunnen assimileren, zelfs de minderbegaafden.

Maar ook Descartes liet het daar verder bij en schreef zijn werken voor een belangrijk deel in het Frans. Hij stelde vast dat het Latijn al niet meer geschikt was voor de moderne wetenschap. Descartes en Comenius hebben elkaar eenmaal ontmoet, in 1642 in Endegeest (Zuid-Holland), waar ze gedurende meerdere uren met elkaar hebben gediscussieerd. Ze kwamen niet tot overeenstemming, maar Descartes erkende ridderlijk dat zijn gesprekspartner een ruimer blikveld had dan hijzelf.

Inderdaad, als Descartes – als kille theoreticus – niets bewezen achtte wat hijzelf niet bewijzen kon, dan zag Comenius de hele wereld in de driehoek God-schepping-mens. Opgegroeid binnen de godsdienstige gemeenschap van de

“Tsjechische broeders”, geestelijke volgelingen van Jan Hus (1369-1415) die de zuiverste christelijke leer daadwerkelijk beoefenden, kreeg hij na de Latijnse school een verzorgde opleiding tot predikant en leraar aan de toentertijd beste instellingen in Duitsland. Zijn hele werk situeert zich binnen een religieuze context, maar hij bleef met beide voeten op de grond en zocht steeds naar rationele verbanden en het welzijn van de mensheid. Als men aanneemt dat God mens en wereld geschapen heeft, terwijl men anderzijds met Hem geen rechtstreeks contact kan hebben, dan eert men Hem het best door de medemens, Zijn schepsel, voluit te ondersteunen én door al het mogelijke te doen om inzicht en kennis te verwerven over Zijn schepping.

Een ‘Comenius-klas’ met meisjes en jongens (Wikipedia)

En het cruciale werkterrein voor het verwezenlijken en in stand houden van deze doelstellingen is het onderwijs. Maar het moet goed onderwijs zijn. En wat dit is, zet hij herhaaldelijk en met brio uiteen in de meeste van zijn talrijke werken.

Comenius had aan den lijve de gevolgen ondervonden van (godsdienst)oorlogen. Volgens hem waren alle conflicten en maatschappelijke wantoestanden veroorzaakt door gebrekkige kennis en tekort aan degelijk onderwijs. Het volstaat niet dat enkel een elite daar toegang toe heeft. Neen, werkelijk iedereen: rijk én arm, man én vrouw, begaafden én minderbegaafden, alle volkeren. En die kennis en dat onderwijs mogen niet beperkt blijven tot enkele domeinen, maar moeten alle wetenschap omvatten, én ook een inzicht geven in de verschillende wereldbeschouwingen. Eveneens op het leerprogramma stonden muziek,

voordracht en theater. De strijd tegen het kwaad gebeurt ook, en misschien vooral, door het goede te ontwikkelen.

Langs welke wegen kan dit allemaal bereikt worden? Comenius is hierover duidelijk en precies: er zijn vier noodzakelijke hulpmiddelen. Dit zijn, volgens het werk *Via Lucis*, zoals de auteur het uitdrukt: universele boeken, universele scholen, een universeel college en een universele taal. De leerboeken die men in alle scholen, overal dezelfde in de hele wereld, zou moeten aanwenden, moeten tot stand komen onder toezicht van een college van geleerden uit alle landen. Dit college zou ook als taak hebben een geschikte plantaal te ontwerpen om vlot te kunnen communiceren met alle andere geleerden uit de hele wereld, en op een efficiënte wijze de “universele boeken” te kunnen opstellen die onderwezen zouden worden aan alle mensen op aarde. Comenius stelde zich vermoedelijk voor dat de “universele boeken” eerst in de “universele taal” zouden verschijnen, maar dan, landstreek per landstreek, met een lokale vertaling aangevuld zouden worden.

Want het is niet zo dat men, volgens Comenius, moet onderwijzen in een andere taal dan de moedertaal. Dat kreeg hij reeds ingeprent door de grote pedagogen, zoals Wolfgang Ratke (1571-1635), die hem in Duitsland onderricht hadden. En ook Jan Hus predikte in de volkstaal, tegen de instructies van de officiële kerk in. Het was namelijk de gewoonte te prediken in het Latijn ... dat de gewone man niet begreep (!). Het waren de Tsjechische broeders die, nog vóór Maarten Luther (1483-1546), de Bijbel in de volkstaal vertaalden. Comenius heeft zijn hele leven gewerkt aan een woordenboek Latijn-Tsjechisch, dat helaas verloren is gegaan. Hij schreef zijn “Grote Onderwijsleer” eerst in de volkstaal, pas later in het Latijn.

Een universele taal in de vorm van een plantaal is, binnen het denkkader van Comenius, niettemin onontbeerlijk en essentieel. Hij heeft hieraan, in tegenstelling tot de hierboven genoemde geleerden, niet enkele regels gewijd, maar ganse hoofdstukken in minstens zes van zijn werken. De voordelen en de noodzaak van het scheppen en propageren van een neutrale plantaal met volstrekte regelmatigheid heeft hij met klem bevestigd. Zelf heeft hij geen plantaal uitgewerkt

zoals bijvoorbeeld Johann Martin Schleyer (1831-1912) en L.L. Zamenhof (1859-1917) later zouden doen. Wel heeft hij uitgebreid de vereisten en regels besproken waaraan een geschikte plantaal moet beantwoorden. Hij gaf zelfs de twee mogelijke pistes aan om een kunstmatige taal te ontwerpen: een plantaal als vereenvoudiging en synthese van bestaande talen (plantaal *a posteriori*); én een ontwerp als een soort mathematisch bouwwerk zonder relatie met bestaande talen (plantaal *a priori*). Beide heeft hij afzonderlijk uitgebreid behandeld. Eerstgenoemde zou, zoals te verwachten is, een vereenvoudigde vorm van het Latijn moeten worden. De tweede optie gaat al helemaal naar een zuiver filosofische, absoluut universele, volstrekt neutrale niet-Europese taal; dit is de weg die ook Leibniz (1646-1716) later bewandeld heeft. Comenius was overtuigd dat een plantaal niet door één individu en zonder de steun van een wettig universeel erkend gezag geschapen kon/mocht worden. Zonder passende en ruime wetenschappelijk en politieke omkadering zou de babylonische verwarring erdoor nog groter worden, meende hij. Om ooit werkelijk een universele taal te kunnen worden, diende de plantaal een ontwerp te zijn van een college van geleerden, in opdracht van een wereldregering met macht over alle nationale regeringen. In termen van onze tijd zou een soort Verenigde Naties de selectie, schepping en implementatie van de universele plantaal moeten patroneren.

'Filosofentegel' in Amsterdam (Wikipedia)

Maar helaas is ook onze tijd voor het weldoordachte scenario van Comenius nog niet rijp, zoals we elke dag kunnen vaststellen. Ook de Verenigde Naties zijn heden nog te zeer een speelbal in de handen

van machtige nationale belangen, en blijken niet in staat eventuele menslievende beslissingen afdwingbaar te maken.

In een kort artikel de veelzijdigheid van Comenius' oeuvre weergeven, is onmogelijk. Men dient echt zijn geschriften zelf te lezen om de rijkdom ervan te ervaren. In de Angelsaksische wereld spreekt men van *Comeniology*: de kennis van het werk van de "vader van de pedagogie" is een wetenschap op zich geworden. In de Antwerpse erfgoedbibliotheek vindt men alvast 44 Comenius-uitgaven, waaronder een dozijn authentiek zeventiende-eeuwse. Uiteraard kan men laatstgenoemde werken ook digitaal raadplegen. De Esperantospreker vindt er onder meer een boeiende, maar objectief geschreven biografie in romanvorm, *Lumo en Tenebroj* (1992) van František Kožík, tevens digitaal beschikbaar vanaf de Anet-catalogoog... Wie meer in detail wil weten hoe Comenius zich plantalen voorstelde, moet zeker volgend werk raadplegen: *Jan Amos Komenský, pioniro de internacia lingvo* (1970) van Walter Hube. Kortom, er is zeker voldoende binnen handbereik om een beginnend "Comenioloog" te kunnen worden... Hoe meer en hoe langer men daarmee bezig is, hoe meer de overtuiging groeit dat Comenius een van de belangrijkste enthousiasmerende denkers is geweest die Europa ooit voortgebracht heeft.

Wie Comenius leest, ervaart hem niet als een saaie geleerde die enkel voor mensen van zijn tijd en van zijn kaliber genietbaar kon zijn. Hem lezen is een waar genoegen, al is het geschrevene weldra vier eeuwen oud. Deze korte samenvatting is maar een flets afkooksel van het bonte palet van de schrijver. **Daarom hieronder nog enkele citaten ter illustratie:**

... "Wat zijn de rijken zonder wijsheid anders dan met zemelen gemeste varkens? Wat de armen, wanneer hun de kennis der dingen ontbreekt, anders dan met lasten beladen ezels? Wat is een schone jongeling die onwetend is, anders dan een met veren versierde papegai...?"... (*Didactica Magna*)

... "Het staat also vast, dat allen die als mensen geboren zijn, behoefte hebben aan onderwijs; want daar zij mensen zijn, mogen zij geen wilde dieren, geen redeloos vee, geen trage blokken

Enkonduko de *Orbis Sensualium Pictus*

Venu infano, lernu la saĝon!

Kio tio estas, la saĝo?

La saĝo estas ĉio kio estas necesa :

kompreni ĝuste

agi ĝuste

paroli ĝuste.

Kiu tion lernos al mi?

Mi, kun la helpo de Dio.

Kiel tio okazos?

...

<i>M. Veni, Puer!</i>	<i>L. Komu her / Knab!</i>
<i>difce Sapere.</i>	<i>lerne Weisheit.</i>
<i>P. Quid hoc est,</i>	<i>S. Was ist das /</i>
<i>Supere?</i>	<i>Wassheit?</i>
<i>M. Omnia,</i>	<i>L. Alles /</i>
<i>quae necessaria,</i>	<i>was nöthig ist /</i>
<i>rectè intelligere,</i>	<i>recht verstehen /</i>
<i>rectè agere,</i>	<i>recht thun /</i>
<i>rectè eloqui.</i>	<i>recht ansprechen.</i>
<i>P. Quis me</i>	<i>S. Wer wird mich</i>
<i>hoc docebit?</i>	<i>das lehren?</i>
<i>M. Ego,</i>	<i>L. Ich /</i>
<i>cum D. o.</i>	<i>mit G.Dt.</i>
<i>P. Quomodo?</i>	<i>S. Welcher gestalt?</i>
	<i>M. Da-</i>

Een Esperanto-vertaling van het boek *Orbis Sensualium Pictus*
zou best aardig kunnen zijn...

wat een gebrek aan verstand! Want we zijn allemaal mensen, en derhalve onvolmaakt. We hebben allemaal hulp nodig. Niemand is zonder plichten jegens anderen"... (*Consultatio Catholica de Rerum Humanarum Emendatione*)

Comenius zelf was niet verlegen zijn betoog te staven met passages uit Bijbel en klassieken. Men is geen goed schrijver zonder gepassioneerd lezer te zijn!

... "De mens is het zachtvaardigste en goddelijkste wezen, indien hij door ware opvoeding gevormd is; heeft deze ontbroken, of was zij verkeerd, dan is hij het wildste van alle wezens dat de aarde voortbrengt"... (*Plato, in Via Lucis*)

zijn. Hieruit volgt nu ook, dat iedereen des te meer boven anderen uitsteekt, naarmate hij in vergelijking met hen beter onderwezen is"... (*Didactica Magna*)

... "De mensen moeten hun wijsheid zoveel mogelijk niet uit boeken putten, maar uit hemel en aarde, uit eiken en beuken, dat wil zeggen zij moeten de dingen zelf kennen en onderzoeken en niet alleen andermans waarnemingen daarover"... (*Didactica Magna*)

... "Immers, net als de beschouwing der dingen maakt ook het daaraan geven van namen deel uit van de heerschappij die de mens over de schepselen verleend is. Als het tot nu toe Adam, wijsgeren, ambachtslieden en ik weet niet wie nog meer, geoorloofd was om de dingen eigennamen op te leggen, dan geldt dat toch ook voor werkwoorden, partikels en alle andere dingen die een taal compleet maken? En als er zoveel talen bij toeval ontstaan, alleen maar door verwarring, waarom kan er dan niet slechts één ontstaan door een sierlijke herschikking met beleid en verstand? Want waarom zouden we, in deze, alles aan het toeval overlaten en niets opeisen voor het gebruik van de rede?"... (*Via Lucis*)

... "We zijn allen burgers van één aarde. Een mens haten omdat hij elders geboren is, omdat hij een andere taal spreekt, omdat hij andersdenkend is, omdat hij meer of minder kent dan uzelf,

... "Er is niemand onder ons die niet liever met zijn eigen hond spreekt dan met een mens wiens taal hij niet kent"... (*Sint-Augustinus, in Via Lucis*)

... "Een gouden armband aan de poot van een varken is de geleerdheid van een van de deugd vervallen mens"... (*Spr. 11, 22, in Didactica Magna*)

... "Hoe de kinderen ter wereld komen, dat ligt niet in de hand van een mens; doch dat zij door gepaste leiding goed worden, dat is in onze macht"... (*Plutarchus, in Didactica Magna*)

... "Ik wens, dat alles wat ik weet op anderen moge overgaan"... En: "Wanneer mij de wijsheid verleend werd onder de voorwaarde, dat ik ze verborgen zou houden en aan niemand mededelen, dan zou ik haar weigeren"... (*Seneca, in Didactica Magna*)

... "Wat gij niet weet, weet misschien een ezel"... (*Chrysippus, in Didactica Magna*)

Maar het heeft weinig gescheeld of het grootste deel van Comenius' werk was verloren gegaan. Als bij wonder heeft men dit kunnen voorkomen. Het zijn de verdraagzame Nederlanders van de Gouden zeventiende Eeuw die dit wonder mogelijk gemaakt hebben. In die tijd waren de Verenigde Provinciën een wijkplaats voor vernieuwende geesten, gevlucht voor tirannieke regimes. Comenius kreeg er bescherming en gelegenheid om een groot deel van zijn werk te publiceren,

tussen 1656 en 1670. Met enige fierheid kunnen wij eraan toevoegen dat het een gefortuneerde familie was, afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, die daadwerkelijk die gastvrijheid en dat mecenaat voor Comenius bekostigd heeft. De familie de Geer, vader (Louis, 1587-1652) en zoon (Laurens, 1614-1666), industriëlen en zakenlieden met een hart voor ware beschaving.

Wie Comenius leest, beseft dat Comenius meer was dan een eminent geleerde, meer dan een inspirerend theoloog of een boeiende schrijver. Hij was een edel en liefdevol mens die zijn hele leven intens gewerkt heeft aan een plan om de mensheid nader te brengen tot een betere toekomst, tot een gelukkiger leven, en tot God. De Duitse Evangelische Kerk heeft dit begrepen en heeft hem opgenomen in de kalender van de heiligen. Comenius was een bisschop, een herder voor zijn vervolgde kudde in ballingschap. Hij was een heilige, een heilige om van te houden.

Cyreen Knockaert

LEER NU ESPERANTO
(en 150 andere talen)
met de uTalk APP

Bewezen
leermethode die op
elk platform werkt

Makkelijk in
gebruik en maakt
leren leuk

Leer vanuit een van
de 150 beschikbare
talen

Vergelijk je uitspraak
met die van twee
moedertaalsprekers
(man + vrouw)

65 thema's

Geschikt voor
beginners en
gevorderden

Ook voor scholen,
organisaties en
bedrijven, dankzij
de 'Klaslokaal'-app

Niet gratis, wel
(te) goedkoop

Ga naar: www.lingvejo.com/eo
of contacteer: rob@cdline.be
Tel +32 485 53 53 37

OPENING TENTOONSTELLING **OORLOG** & PROPAGANDA WEERSTAAN

WOENSDAG 25 FEB '26 - 19U30
MESSE PEACE VILLAGE

Voordracht door Em. prof. **ANNE MORRELI** **Muzikaal omlijst door** **RIK DECRAMER & friend**

MEER INFO OP WWW.UITINVLAANDEREN.BE/

IEspA: FISCAAL VRIENDELIJKE SCHENKINGEN zijn mogelijk tot eind 2026

Zoals al eind december 2025 per mail medegedeeld werd, kan de vzw Internacia Esperanto-Arkivo (IEspA) in Diest tot het eind van dit jaar 2026 fiscaal aftrekbare giften ontvangen via de Koning Boudewijnstichting (KBS). De ontvangen giften worden gebruikt om de omvorming van het aangekochte gebouw tot archiefruimte te voltooien.

Als schenker draag je op die manier bij tot de bewaring en het toegankelijk maken van het Vlaams en internationaal Esperanto-erfgoed.

Schenkingen moeten minstens 40 euro bedragen en zijn tot 30% aftrekbaar van de inkomstenbelastingen.

De schenkingen moeten gestort worden op de rekening van de KBS. Instructies hiervoor staan op www.iespa.eu, klik op de blauwe rechthoek met het logo van de KBS.

Er zijn twee mogelijkheden om de betaling uit te voeren. Bij de eerste (bij voorkeur te gebruiken) krijg je een formulier te zien waarop links het bedrag ingevuld wordt, in het midden je identiteitsgegevens (voor het fiscaal attest) en rechts de eigenlijke betalingsinstructies. Als het formulier niet in het Nederlands getoond wordt, kan je bovenaan rechts op het formulier de taal kiezen.

De andere mogelijkheid is je schenking rechtstreeks over te schrijven op de rekening BE10 0000 0000 0404 van de KBS (met gestructureerde mededeling 623/4036/90063) en onmiddellijk daarna het formulier op kbs-frb.be/nl/een-gift-overmaken in te vullen.

Roland Rotsaert (tel. 0494/54.32.86)

De procedure om de fiscale aftrekbaarheid van giften te bekomen verschilt van de procedure waarvan de Vlaamse Esperantobond vroeger kon genieten. De erkenning is nu voor een kortere periode en voor een duidelijk omschreven project, in het geval van IEspA: tot einde 2026, voor de “omvorming magazijn tot archiefruimte”. Erkenning aanvragen moet via een formulier op de website van de KBS, nieuwe instructies hierover komen dit voorjaar beschikbaar. Dan zullen de Vlaamse Esperantobond, plaatselijke groepen en bevriende verenigingen kunnen bekijken of ook zij een dergelijk project kunnen voorstellen.

IEspA op de erfgoeddag

Op het ogenblik dat dit nummer van Horizon-taal verschijnt zou de (her)inrichting van de archiefruimte voltooid moeten zijn. Een uitgebreid overzicht van wat IEspA de voorbije twee jaar realiseerde zal in een volgend nummer verschijnen.

Noteer nu al dat IEspA deelneemt aan Erfgoeddag op zondag 26 april. Dan zullen zowel jij als ook de bewoners van Diest het archief en de tentoonstelling “Humor in Esperanto” kunnen bezoeken.

VERRIJK JE ESPERANTO - 7

Met deze e-legant-e rubriek slaan we twee vliegen in één klap. Enerzijds is het een hommage aan de auteur van Lerni E-legante, wijlen Petro Desmet, die ons in de lente van 2023 verliet. Anderzijds verrijken we (hopelijk) jouw kennis van de Esperantowoordenschat. Aan het einde van elk hoofdstuk vind je ook een klein quizje, waarvan je de antwoorden vindt op de webpagina van Horizon.taal. Meteen ook een aansporing om de website van de Vlaamse Esperantobond eens te bezoeken.

7. PIEDVESTOJ

Kiujn vortojn pri piedvestoj oni povus alporti kiujn necesas aŭ utilas lerni? Nu, mi supozas ke en multaj elementaj lernolibroj la temo piedvestaĵoj limiĝas al la sola vorto ŝuo! Kaj se mi rigardas la Esperantajn bildvortarojn mi konstatas ke la bildoj liveras 48 (en EBV) + 58 (en BVE) terminojn, kaj ke nur 8 estas komunaj! Do certe io memorinda devas troviĝi tie!

Prezentiĝo

PIV diras ke nur fine de la 16-a jarcento oni faris distingajn formojn por la dekstra kaj la maldekstra ŝuo... sed ĝi nenion aldonas pri la komforteco de la antaŭaj **ŝuaĵoj**. Ŝuo estas piedvesto, ordinare leda kaj alĝustigita, kovranta la piedon nur ĝis la maleolo. La ŝuo havas **plandumon**, kiu povas kovri la tutan **ŝufundon** aŭ nur parton de ĝi. Se ĝi nur parte kovras, tiam la ŝuo havas apartan **kalkanumon**. La kalkanumo povas esti alta, eĉ tiom ke oni nomas ĝin **stileta**. Stileto estas akra fajna **ponardo**! Estas serioza arto moviĝi aŭ marŝi sur stiletaj ŝuoj, sed iuj virinoj majstras tiun arton. La nazo de la ŝuo normale nomiĝas **ŝupinto**. Se la ŝuo fermiĝas per laĉo, aŭ per **zipo**, aŭ per butonoj, aŭ eĉ per **lapo** (**lapfermilo** el **kroĉnilono**) tiam enestas **ŝulango**, **ledstrio** kiu fermas la aperturon ĉe la supro de ŝuo.

Se la piedvesto kovras la kruron ĝis super la maleoloj, ĝi estas **boteto** aŭ boto. Boteto normale havas antaŭan kaj malantaŭan **ŝukapon** el **firmledo**. **Antaŭledo** kaj **flankledo** estas pli molaj. Inter la ŝukalkanumo kaj la antaŭa ŝuplandoparto estas la **ŝuartiko**.

Ŝuspecoj

Se ni atentis ŝuojn tiam ni tuj povas distingi diferencon laŭ ŝajna (aŭ vera) grado de komforto! Almenaŭ tiel ni povas supozi laŭ la aspekto, laŭ la atento pri surmeto kaj precipe pri fina surmeto, do pri fermiĝo, alĝustiĝo al la piedo. Estas ŝuoj kiuj fermiĝas per **laĉo** (1), do **laĉoŝuoj**.

La fakuloj pli detale rigardas kaj ili distingas tiujn laĉoŝuojn laŭ la laĉoparto! Estas iuj ĉe kiuj la laĉoeniga parto rekte kaj firme apartenas al la **ŝudorso**, fakuloj nomas ilin oksfordaj; ĉe aliaj la laĉoeniga parto konsistas el aparta peceto, flekseble; ni diru **ŝarnire**, konektita al la

ŝukorpo, Fakuloj nomas ilin derbiaj. Krom laĉoŝuoj ankaŭ ekzistas ŝuoj kiuj fermiĝas per **buko (1)**, do **bukoŝuoj**. Kaj estas iuj, tria speco, ofte plej agrablaj laŭ mi, sed ofte malpli "vestitaj", en kiuj oni nur enŝovas la piedon, kaj la ŝuo memfermas sin. Oni povas nomi ilin memfermaj aŭ **pantoflaj**. En multaj naciaj lingvoj oni nomas ilin enpaŝaj. Fakte, kvankam la **mokasenoj** originale estas indianaj ŝuoj, ĉe kiuj la **ŝuplando (2)** kaj la ŝudorso estas el unu peco da materialo, oni kutime nomas tiajn pantoflajn ŝuojn mokasenoj. PIV estas iom pli severa kaj restas ĉe la indianoj! Por PIV ĝi estu el cerva aŭ simila felo. Pri la similecaĵoj ĝi restas muta!

Laĉo kun detaloj

La laĉo, la fermoŝnuro de ŝuo, havas, por faciligi la enpuŝon en la laĉotruojn, ĉe ambaŭ finaĵoj (aŭ ambaŭ komenciĝoj, ĉar la laĉo ne estas malsama en ambaŭ flankoj! Ĝi estas unuforma ambaŭdirekte) iun **feraĵeton**, almenaŭ tiel Varingjen ĝin nomas, sed lia **inspiro** venis el la franca lingvo, kompreneble. Nu, ĝis antaŭ kelkjardekoj tiu feraĵeto estas fer-aĵ-eto, tio signifas ĝi konsistis el maldika fera peceto, aĵeto. Nun oni uzas alian materialon. Sed, kiel bona esperantisto oni prefere uzu la tipajn Esperantajn ecojn kaj pripensu ĉu la afiksoj ne helpas nin. Kaj, kompreneble, tiu parto estas nenio alia ol **laĉilo**, ĉu? Ĝi estas ilo, kiu helpas nin laĉi nian ŝuon! La vorto ne estas en PIV, sed ĝi estas formita tute laŭ la Esperanta gramatiko, fundamenta kaj klare komprenebla!

Viraj ŝuoj, aŭ porviraj ŝuoj

Iuj ŝuoj, precipe **botoj** aŭ botetoj, fermiĝas per **zipo (3)**. Por infanoj ekzistas **butoneblaj** ŝuoj, kiujn oni fermas per uzo de **butonhoko**. Iam mi vidis, dum milito mi pensas, **ŝnurŝuojn** kies plandumo konsistis el **bast-** aŭ **pajloŝnuroj**. Nu, la plandoj de ŝuoj povas esti sufiĉe diversaj: iuj havas korkan plandon, aliaj **krepan** aŭ eĉ **kaŭĉukan diafanan**.

Ekzistas botoj kaj botetoj, sed altbotoj havas altan **tibiingon**. Por protekti sin kontraŭ pluvo kaj koto oni uzas **galoŝojn**, iajn **superŝuojn**. Oni tamen ankaŭ povas uzi senplandajn **gamaŝojn**.

Por meti la ŝuojn, la viroj tre ofte uzas **ŝukornon** aŭ **ŝuvestilon**.

Virinaj ŝuoj

Multekostaj ŝuoj por virinoj estas ekzemple la **serpentledaj**. Ekzistas do ŝuoj kun **kojnoformaj plandumoj**, sed virinoj ankaŭ, je alia ekstremo,

kuraĝe moviĝas sur **pikkalkanumaj** ŝuoj. Ne ĉiuj altkalkanumaj ŝuoj estas nepre pikaj!

Precipe somere aperas la **rimensandaloj** kaj la **zorisandaloj** (1). La zorisandaloj, laŭ japana modelo, havas antaŭaĵon konsistantan nur el rimeneto kiu ŝoviĝas inter la halukson kaj la aliajn piedfingrojn. Ankaŭ ekzistas **kalkanrimenaj duonŝuoj**, kiuj lasas la kalkanon libere spiri.

1

Apartaĵoj

Ŝajnas al mi ke aparte menciindaj estas ankoraŭ la lignaj ŝuoj (2), kiuj ĝis post la dua mondmilito ankoraŭ ofte uziĝis certe en Nederlando kaj en Belgujo.

2

Fine, nepre estas bone mencii la japanajn **getaojn** (3), kiujn japanoj portas nur se ili tradicie vestiĝas, kaj eĉ tiam nur ekster la domo. Ili konsistas el ligna tabulo, kies supro havas V-forman rimenon por enŝovo de la piedo kaj kies malsupro prezentas du **transversajn trabetojn**, kiuj tuŝas la teron.

3

Aldonaj informoj

1. Pri piedvestoj temas en niaj bildvortaroj: BVE: 58 kaj en EBV: 100.
2. **Ŝuo** havas ankaŭ aliajn figurajn sencojn! Analogeco kuŝas en formo aŭ en uzo. Tiel oni konas ŝuon de bremsa, de kablo, de **paliso**, **lanco**, bastono, sledo, **afusto**.

Taskoj kaj ekzercoj

1. Se vi havas la eblon esplori la tabulojn el ambaŭ bildvortaroj, faru kaj priparolu similecojn kaj diferencojn.
2. Kiun sencon vi vidas en: **esti sub la ŝuo de la edzino**? En iuj etnaj lingvoj ne aperas en la esprimo ŝuoj sed ekzemple pantofloj. Ĉu estas diferenco?
3. Ĉu vi povas priskribi la similecojn kiuj pravigas la uzon de la vorto "ŝuo" en la aldona noto 2? Se jes, bonvolu fari!
4. Ĉu uzo de lignaj ŝuoj nepre rilatas al malriĉeco aŭ mizero? En kiuj okazoj vi preferus vesti lignajn ŝuojn pli ol ledajn?
5. Ĉu ĉiuj homoj en sama maniero laŭ laŭajn ŝuojn? Ĉu estas iu kialo?

HORIZON-TAAL

Tweemaandelijks tijdschrift / ISSN - 0772 - 540

Vlaamse Esperantobond vzw

Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen

Afgiftekantoor 2060 Antwerpen Stuyvenberg - Erkenningsnummer P004200

BB-PP

BELGIË(N)-BELGIQUE

Esperantoclubs in Vlaanderen

www.esperanto.be/groepen

ANTWERPEN

Esperanto-Antwerpen, p/a Lange Beeldekensstraat 169, BE-2060 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00, esperanto-antwerpen@esperanto.be - www.esperanto.be/antwerpen
La Verda Stelo: Klaas Dijkstra (voorzitter)

BRUGGE

Paco kaj justeco, Heidi Goes, Assebroeklaan 2, BE-8310 Brugge, tel.: 050 67 51 78, heidi.goes@gmail.com - <https://paco-kaj-justeco.weebly.com>

GENT

La Progreso, Katja Löddör, Peter Benoîtlaan 117, BE-9050 Gentbrugge, tel.: 09 230 16 77, gent@esperanto.be - www.esperanto.be/gent

KALMTHOUT

La Erikejo, Mireille Storms, Douglaslaan 14, BE-2950 Kapellen, tel.: 03 666 83 19, mireillestorms@hotmail.com - <https://laerikejo.wordpress.com>

KORTRIJK

La Konkordo, Piet Glorieux, Pastoor Blanckestraat 8 bus 0201, BE-8610 Kortemark, tel.: 0472 25 79 18, piet.glorieux@gmail.com, Jean-Pierre Allewaert, Leeuw van Vlaanderenlaan 35/0011 BE-8500 Kortrijk, tel.: 056 20 07 96, esperantokortrijk@hotmail.com - www.esperanto-kortrijk.info

LEUVEN

Esperanto 3000, Myriam Van der Steen, Albert Stainierstraat 1, BE-3001 Heverlee, tel.: 0497 47 35 38, leuven@esperanto.be - www.esperanto3000.be

LIMBURG

Limburgse Esperantovereniging, Henri Schutters, Panhovenstraat 10, BE-3930 Peer, tel.: 011 63 55 92, henri.schutters@skynet.be - www.esperanto.be/limburg

OOSTENDE

La Konko, Anne Brabant, Duinenstraat 74 /0201 BE-8400 Oostende, tel.: 059 44 82 50, anne.brabant@telenet.be - www.esperanto.be/oostende

ROESELARE / TIELT zie KORTRIJK

Bestuursleden van FEL

Voorzitter: Piet Glorieux
Secretaris: Johan Van Eenoo
Penningmeester: (vacant)
Bestuursleden: Alex Humet, Ben Indestege

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo

Lange Beeldekensstraat 169, BE- 2060 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00
info@fel.esperanto.be - www.esperanto.be

Belga Esperanto-Federacio (BEF), Yves Nevelsteen,

yves.nevelsteen@gmail.com - www.esperanto.be/bef

ILEI-Belgio (Esperanto-leraars), Marc Cuffez, Torhoutsesteenweg 453 bus 0003, BE-8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65, flandrio@hotmail.be
<https://ilei.info>

Internacia Esperanto-Arkivo (IEspA), Hasseltsestraat 26, BE-3290 Diest, iespa.eu

Esperanto-Numismatika Asocio (ENA), Bert Boon, Lijsterbeslaan 13, BE-9630 Munkzwalm, tel.: 0472 73 48 30, bert.boon@skynet.be

Verdaj Skoltoj, p/a Valère Doumont, Rue des Champs, 3 5060 Sambreville, tel.: 0485 51 75 52, info@verdajskoltoj.net - www.verdajskoltoj

Valona Esperanto-asocio, V.Esp-o

p/a Jean Annet, Rue de la Terre Franche 31 - 5310 Eghezée, tel.: 0495 10 32 30, esperanto.wallonie@gmail.com

Esperantista Brusela Grupo vzw (EBG) sekretariejo: p/a Yves De Keyzer, Perkstraat 78, BE-1630 Linkebeek tel.: 0498 04 00 95; sekretario@esperantobruselo.org - www.esperantobruselo.org/nl
Françoise Pellegrin, Eiklaan 14, BE-1640 Sint-Genesius-Rode

Esperanto Nederland, secretaris, Ineke Emmelkamp, Arubastraat 12, 9715 RW Groningen, tel.: +31 (0)50 5718842
sekretario@esperanto-nederland.nl - www.esperanto-nederland.nl/groepen

Hoofdkantoor van de Esperanto Wereldvereniging/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: +31(0)104 361 044, uea@co.uea.org - www.uea.org

www.esperanto.be/horizontaal

<https://esperanto.events>

plusendas al

<https://eventaservo.org>

Eventoj en via regiono aperas en Eventa Servo de UEA. Jen la facilaj landaj ligiloj:

- Belgio be.esperanto.events
- Francio fr.esperanto.events
- Germanio de.esperanto.events
- Nederlando nl.esperanto.events

Ekzistas tia ligilo por ĉiuj landoj de la mondo!

Estas tre facile por:
komuniki, memori,
tajpi – ankaŭ por
ne-esperantistoj!